

и планов развития и реформирования высших педагогических учебных заведений 1948-1959 гг. автор определяет преимущества и недостатки в преподавания испанского языка в отечественных вузах в отмеченный период.

Ключевые слова: испанский язык, профессиональная подготовка, педагогическое мастерство, успешность, качество преподавания.

Vazhanova V. V.

HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEMS OF STUDYING SPANISH LANGUAGE
IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS
IN THE 50S YEARS OF THE XXTH CENTURY

The article provides an analysis of historical and pedagogical problems of studying Spanish language in Ukrainian higher educational establishments in the 50s years of the XXth century. It is summarized and confirmed that forms and methods of study, purpose and the subject matter of higher education in Ukraine are determined by social and cultural, economical and political causes, that is showed on the example of the described period. It is mentioned that the beginning of studying Spanish language in USSR dated by 1948. It was a year when specialized Spanish language department was opened on the basis of Kiev Pedagogical Institute of foreign languages. However, lack of qualified teachers of Spanish, adequate level of methodological support, possibility to conduct a class, where Spanish is taught, lead to problems and therefore the first class of graduates gave low academic progress. During the first half of the 50th, the scholastic institutes of foreign languages were converted (or re-organized) to Pedagogical with 4-year minimal term of professional training. The training of future Spanish teachers contained a variety of types of language activities. They are reading, writing, speaking. Different types of translation, grammar and vocabulary exercises were also used for teaching the basic skills background. The professional training of Philologists-Hispanists were arranged the following way: first and second year students study essential vocabulary, practice speaking activities, next two years (3-d and 4-th year students) students begin to study special subjects such as theoretical phonetics, grammar, history of language, lexicology.

Key words: Spanish language, specialized training, pedagogical skill, success rate, quality of teaching.

Рецензент: Кохановська О.В.

УДК 37.042

Бузакова О. В.*

ВИТОКИ РОЗВИТКУ ІДЕЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ

У статті схарактеризовано історичні витоки розвитку ідеї педагогічної взаємодії сім'ї та школи. Розглянуто особливості розвитку ідеї педагогічної взаємодії сім'ї та школи з часів Стародавнього Єгипту та Стародавньої Греції до наших часів. Проаналізовано політичні, соціально-економічні та організаційно-методологічні умови, що сприяли організації педагогічної взаємодії сім'ї та школи. Автором зазначено, що характер педагогічної взаємодії в різні часи мав відмінні ознаки. Визначено сутність поняття «взаємодія» та «педагогічна взаємодія». У статті виокремлено провідні завдання сучасного вчителя: вивчити досвід попередніх поколінь, збагатити й примножити цей досвід та передати його наступному поколінню.

Ключові слова: учитель, учень, сім'я, батьки, школа, педагогічна взаємодія.

Освіта України стоїть перед необхідністю формування нового особистісно орієнтованого педагогічного мислення. Воно має стати важливим чинником піднесення національної свідомості й гідності учнівської молоді. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває переосмислення педагогічних засад соціалізації учнів, сутність якої

*© Бузакова О. В.

полягає в залученні їх до здобутків культури. Без важливого компонента системи виховання – формування національної культури – не може бути повноцінною особистість як результат культурного розвитку. В умовах становлення державності особливого значення набуває національна свідомість, яка ґрунтується на культурних надбаннях народу. Опанувати їх молодше покоління має насамперед через виховання в сім'ї та школі – основних інституціях соціалізації [5].

Проблема взаємозв'язку сім'ї та школи – традиційна педагогічна проблема, що актуалізується в сучасних умовах. Це зумовлено необхідністю її наповнення якісно новим змістом, домінантою якого має бути українська національна ідея, що сполучає в собі ціннісно-сміслові координати діяльності соціальних інститутів; важливістю філософського, соціолого-педагогічного обґрунтування пріоритетної ролі школи та сім'ї як головних осередків формування національної культури. Саме вони значною мірою забезпечують відродження, збереження й розвиток національної культури. Це переконливо доведено в педагогічних працях Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського; актуалізацією теорії особистісно спрямованого виховання, здійснення якого можливе лише у взаємодії педагогів і батьків.

Проблеми національного виховання у школі та сім'ї висвітлюються в наукових публікаціях Т. Алексеенко, І. Беха, В. Болгаріної, Ю. Гапона, П. Ігнатенко, В. Постового, О. Савченко, Н. Слюсаренко, О. Сухомлинської, Ю. Терещенка та ін.

Проте, попри посилену увагу науковців до цієї проблеми, організація педагогічної взаємодії сім'ї та школи не отримало належного опрацювання саме витоків розвитку ідеї педагогічної взаємодії сім'ї та школи.

Мета статті – виявити і схарактеризувати історичні витoki розвитку ідеї педагогічної взаємодії сім'ї та школи.

Як відомо, з найдавніших часів існує передання досвіду від старших поколінь молодшим. Історичний розвиток людства призвів до розуміння необхідності спеціально займатися навчанням і вихованням дітей. Прогрес у суспільстві став можливий, адже наступне покоління переймало досвід предків, збагачувало цей досвід, який потім успадковували нащадки [4].

Відзначимо, що вже в стародавньому світі деякі вчені усвідомлювали значення передання позитивного досвіду наступним поколінням. Саме тому в певний момент розвитку цивілізації, коли виробництво й наука одержали розвиток, а саме в пізній період рабовласницької епохи, освіта перетворилася в певний інститут, головним завданням якого стало виховання й навчання дітей. Такі школи з'явилися у Стародавньому Єгипті, у країнах Близького Сходу, Стародавньої Греції. Зразок справжніх зв'язків між педагогом і учнем, коли відбувається не просто передання знань, а підтримується жива духовна атмосфера розуміння, надавала традиція античної та середньовічної шкіл.

Поступово, ускладнюючись і розширюючись, виховання стало розвиватися більш інтенсивно й ефективно. Спочатку це відбувалося у сфері філософії. Уже в працях давньогрецьких філософів – Геракліта (530 – 470 рр. до н.е.), Демокрита (460 – поч. IV ст. до н.е.), Сократа (469 – 399 рр. до н.е.), Платона (427 – 347 рр. до н.е.), Аристотеля (384 – 322 рр. до н.е.) та інших – містилося чимало глибоких думок з питань виховання та взаємодії учасників навчального процесу. Розглядаючи «взаємодію» через вплив і сприйняття, великі філософи подавали особливу систему процесу взаємодії, в основу якої покладено закономірну зміну страждання (коли об'єкт пасивний, тобто підлягає впливу) і дії (коли саме об'єкт впливає, тобто він активний). Важливо те, що філософські настанови Платона є безумовним джерелом сучасного педагогічного процесу вищої школи, оснований на суб'єкт-суб'єктних відносинах учителя й учня. Саме з античної філософії Сократа і Платона розпочала свій розвиток ідея діалогу як засіб досягнення істинного знання. Проблема важливості уміння людини спілкуватися та налагоджувати

контакт, якої торкалися Цицерон (106 р. до н.е.) та Аристотель (384 – 322 рр. до н.е.) у своїх працях, уважалася за часи Римської імперії провідною в організації суспільних інститутів набуття знань.

В Античній Греції, а саме Спарті, де чільну роль було відведено спорту, метою виховного й педагогічного процесу вважалося виховання й підготовка мужніх і витривалих воїнів, які пізніше могли стати рабовласниками.

На відміну від Спарті, метою виховання в Афінах стає розумовий, моральний, естетичний і фізичний розвиток людини, оскільки вважався ідеальним той, хто прекрасний і у фізичному, і в моральному сенсі. До 7 років усі діти виховувалися в родині. Значна увага приділялася фізичному розвитку дітей. Щоб діти розвивалися розумово, їм читали казки, літературні твори, гралися з ними, слухали музику. Діти з малих років брали участь в урочистостях, святах, спортивних змаганнях, навчалися грати на музичних інструментах. Розвиток дітей наповнювався емоційністю й відзначався естетичним характером.

У стародавньому Римі існувала практика сімейної освіти, коли все навчання здійснювалося вдома. Але, так само як і в Афінах, характер освіти залежав від матеріального достатку й соціального стану родини. Виховання хлопчиків і дівчаток здійснювалося спільно до досягнення ними віку 4-5 років, а потім їх розділяли. Вихованням дівчаток займалися матері, годувальниці, няньки. Головним їх заняттям до заміжжя було рукоділля, музика та танці. Хлопчиків виховували батьки, вихователі, які вчили їх володіти зброєю й привчали до чоловічих занять. Ще тоді, у часи Аристотеля, стародавні науковці відзначали особливу важливість уміння людини спілкуватися та налагоджувати контакт. Як зазначає дослідниця Л. Воронкова, вважалося, «що людина, яка не володіє красномовством, нічого не зможе досягти у житті» [2, с. 55].

Таким чином, завдяки відпрацюванню навичок комунікації й появі суспільних структур, можна було проводити навчальні заняття, що виводило Римську освіту з кола родини на суспільний рівень. За часів Римської імперії всі школи одержали статус державних і готували чиновників, відданих імператорській владі. У часи християнства вчителями призначалися представники духівництва. Однак всупереч таким досить прогресивним ознакам виховання все більше набувало релігійного характеру.

В епоху Відродження (XIV-XVI ст.) багато прихильників гуманістичного руху в науці прагнули критикувати розповсюджену в Середньовіччі сувору й обмежену кийову дисципліну. Гуманісти проповідували дбайливе й уважне ставлення до дитини, пропонували поважати дитину й бачити в неї особистість.

Досліджуючи розвиток ідеї педагогічної взаємодії крізь призму історії, слід особливо відзначити важливість створення Я. Коменським класно-урочної системи навчання. Така система організації педагогічної взаємодії між учасниками навчального процесу дозволила уникнути проблеми чисельної обмеженості учнів, тобто виправити головний недолік індивідуальної форми навчання, що панувала в цей період.

Цікавою є сама концепція організації педагогічної взаємодії педагога та учнів, де вирішального значення надавалося розвитку розумових і творчих здібностей учнів в атмосфері певної демократизації стосунків учасників навчального процесу. Ян Амос Коменський, наприклад, вважав, що кожне правило має супроводжуватися численними прикладами, щоб стало достатньо зрозумілим, яким є різноманітне його застосування [7].

Самостійності категорія «взаємодії» набула саме в роботах видатного німецького філософа Г. Гегеля. Вихідним пунктом філософської концепції Гегеля є тотожність буття та мислення. Він, уподібнюючи діалектику і взаємодію, останню розглядав як процес, у якому через явища відштовхування й тотожності наявне перетворення речей та явищ [3]. Послідовність взаємодії ніде не обірвана, вона не має ні початку, ні кінця. Так, спираючись на «взаємодію» як на процес безперервного чергування активного та пасивного, І. Канту уперше вдалося детермінувати механізм спілкування. Філософ

уперше детермінував спілкування, спираючись на «взаємодію» як на процес чергування активного й пасивного, що також відображено в лінгвістичній теорії комунікації, яка торкається таких проблем, як варіативність інтерпретацій, вербального, невербального та ін. [10, с. 137].

Подальший розвиток ідеї гуманізації педагогічної взаємодії пов'язаний з іменами Л. Толстого (1828-1910), М. Пирогова (1810-1881), К. Ушинського (1824-1870), М. Монтессорі (1870-1952), А. Макаренка (1888-1936), В. Сухомлинського (1918-1970), П. Юркевича (1826-1874) та інших. Одна з перших згадок про взаємодію як важливу властивість процесу навчання належить українському науковцю П. Юркевичу, який стверджував, що «...саме за навчання розумова діяльність учителя й учнів починають взаємодіяти» [1, с. 18]. Так, прагнення Л. Толстого створити оптимальні умови для педагогічної взаємодії стало поштовхом для виникнення ідеї введення вільної форми навчання в його школі в Ясній Полянї. Скасування всіляких покарань, примусу, вільне відвідування занять, з одного боку, призводили до деякої стихійності, неможливості чіткого планування навчального процесу, а з іншого – не суперечили традиційній класно-урочній системі та створювали доброзичливу атмосферу. Таким чином, педагогічна взаємодія в навчальному процесі школи в Ясній Полянї реалізовувалася на підґрунті рівноправних паритетних відносин його учасників.

Важливий внесок у дослідження цієї проблеми зробив і К. Ушинський. Ю. Кузьменко, аналізуючи педагогічну спадщину великого педагога, підкреслювала, що він усебічно «висвітлює вплив школи на сімейне виховання і вплив родини на школу. Здійснюваний школою вплив на сім'ю відбувається у двох основних напрямках: в процесі роботи з батьками і в процесі роботи із самими учнями. Вплив вчителя на дітей, не підтриманий батьками, може виявитися безрезультатним, оскільки учні опиняються в таких умовах, що виконання вимог школи значною мірою ускладнюється. Коли ж вчитель впливає тільки на батьків, то він ставить родину у складні умови, бо діти виявляються невідповідними до виконання висунутих до них вимог. Родина ж впливає на школу за допомогою свого позитивного досвіду виховання дітей» [8, с. 16-17].

Також К. Ушинський підкреслював формувальну роль діяльності й активності особистості. Прагнення дітей до різноманітної діяльності закладене в самій природі людини та є основним законом дитячої психіки. Діяльність Ушинський розглядав як основу виховання й навчання, тому що без самостійної творчої діяльності, без активності самої дитини успішність виховання й навчання неможлива. Згідно з його теорією педагогічна взаємодія має бути організована педагогом разом із дітьми, розділеними на невеликі гуртки. При цьому педагог має жити поруч із підопічними, перебуваючи водночас не тільки гувернером, але й наставником, «якщо не в усіх, то принаймні в деяких предметах» [9, с. 31]. Щодо змісту педагогічної взаємодії у правильно організованій школі, що пов'язана з життям, то, на думку видатного педагога, провідна роль належить учителю. У статті «Про користь педагогічної літератури» Ушинський робить спробу підняти авторитет учителя, показати його велику суспільну роль. У ній з'являється яскравий образ народного вчителя й сформульовано основні вимоги до нього: «Вихователь, який стоїть на рівні із сучасним ходом виховання, відчуває себе... посередником між усім, що було шляхетного й високого в минулій історії людей, і поколінням новим, хоронителем святих заповітів людей, які боролися за істину й за благо... його справа, скромна зовні – одна з найбільших справ історії» [9, с. 301]. Дослідник підкреслював, що «у школі повинна царювати серйозність, що допускає жарт, але не перетворює все на жарт, пестливість без удаваності, справедливість без причепливості, доброта без слабкості, порядок без педантизму й, головне, – постійна розумна діяльність. Тоді добрі почуття розвиватимуться в дітях, а задатки поганих нахилів, придбані, можливо, колись, потроху будуть згладжені» [9, с. 77].

Наприкінці XIX століття метою системи освіти стає розвиток особистості. Це стало

суспільно необхідним, оскільки інтенсивний розвиток виробництва, науки й культури вимагає підвищення професіоналізму, культури й освіченості людини.

На початку ХХ століття поняття «взаємодії» з'являється в науковому вжитку у працях В. Зеньковського, де розглядається питання про «соціальні сили в душі дитини». Учений, виділяючи основні складові взаємодії (соціальне середовище, соціальне спілкування, соціальну спадковість тощо), тлумачить поняття «взаємодія» як «соціальну взаємодію» [6, с. 23].

Отже, у минулих століттях поступово закладалися провідні положення, що стали фундаментом становлення діалогового характеру педагогічної взаємодії, розвивального гуманістичного підходу в освіті, спрямованого на вивчення й розвиток особистості. Історія розвитку ідеї педагогічної взаємодії школи та сім'ї свідчить, що характер педагогічної взаємодії в різні часи мав відмінні ознаки. Її оптимальні способи організації прямо залежали від історично-економічного положення в суспільстві в кожну конкретну епоху. Кожному поколінню людей доводилося й досі доводиться вирішувати три найважливіші завдання: вивчати досвід попередніх поколінь; збагатити й примножити цей досвід та передати його наступному поколінню. Адже нині, коли основними напрямками розвитку нової освітньої парадигми української вищої школи визнано гуманізацію та гуманітаризацію освіти, розвиток ідеї педагогічної взаємодії школи і батьків на паритетній основі, розкриття творчого потенціалу особистості, твердження українського філософа й педагога П. Блонського про те, що «учитель лише колега, помічник і керівник дитини в її власній праці», набуває особливої значущості.

Перспективним для подальших розвідок вважаємо дослідження проблематики імплементації наукових надбань у галузі історії педагогіки думки в сучасну систему організації педагогічної взаємодії школи та батьків.

Література:

1. Антология педагогической мысли России второй половины ХХ – начала ХХІ века / [сост. П. А. Лебедев и др.]. – М. : Педагогика, 1990. – 608 с.
2. Воронкова Л. Ф. Сын Зевса / Л. Ф. Воронкова. – [2-е изд.]. – М. : Детская литература, 1976. – 240 с.
3. Гегель Г. Ф. Наука логика / Г. Ф. Гегель. – М. : Педагогика, 1998. – 245 с.
4. Гончар О. В. Розвиток ідеї педагогічної взаємодії учасників навчального процесу вищої школи у вітчизняній думці (друга половина ХХ століття) : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Гончар Олена Валентинівна. – Х., 2011. – 544 с.
5. Жерновникова О. А. Становлення та розвиток ідеї індивідуалізації навчання старшокласників у навчальних закладах нового типу / О. А. Жерновникова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 42 (95). – С. 458-466.
6. Зеньковский В. В. Социальное воспитание / В. В. Зеньковский. – М. : Московская комиссия, 1918. – 93 с.
7. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : [в 2 т.] / Я.А. Коменский. – М. : Просвещение, 1982. – Т. 1. – 370 с.
8. Кузьменко Ю. В. К. Д. Ушинський про роль школи і сім'ї у вихованні дітей / Ю.В.Кузьменко // Педагогіка К. Д. Ушинського: історія та сьогодення : матеріали Обласної науково-практичної конференції (15 травня 2014 р., м. Херсон) : у 2-х ч. – Ч. 2 / за ред. Комінарець Т. В., Кузьменка В. В. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. – С. 13–17.
9. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения / К. Д. Ушинский. – М. : Просвещение, 1968. – 557 с.
10. Філософський енциклопедичний словник / [редкол. В. І. Шинкарук]. – К. : Абрис, 2002. – 746 с.

Бугакова О. В.

ИСТОКИ РАЗВИТИЯ ИДЕИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ СЕМЬИ И ШКОЛЫ

В статье охарактеризованы истоки развития идеи педагогического взаимодействия семьи и школы. Рассмотрены особенности развития идеи педагогического взаимодействия семьи и школы со времен Древнего Египта и Древней Греции до наших дней. Проанализированы политические, социально-экономические и организационно-методологические условия, способствовавшие организации педагогического взаимодействия семьи и школы. Автором отмечено, что характер педагогического взаимодействия в разные времена имел отличительные признаки. Определена суть понятий «взаимодействие» и «педагогическое взаимодействие». В статье выделены ведущие задачи современного учителя – изучить опыт предыдущих поколений, обогатить и приумножить этот опыт и передать его следующему поколению.

Ключевые слова: учитель, ученик, семья, родители, школа, педагогическое взаимодействие.

Bugakova O. V.

CUTS OF DEVELOPMENT OF THE IDEA OF PEDAGOGICAL INTERACTION OF FAMILY AND SCHOOL

The article describes the historical origins of the development of the idea of pedagogical interaction between family and school, since the problem of the relationship between family and school is a traditional pedagogical problem that is actualized in modern conditions. In this connection, the rethinking of the pedagogical foundations of socialization of students, the essence of which in their acquisition of cultural achievements, becomes of particular relevance. The peculiarities of the idea of pedagogical interaction of family and school from the times of Ancient Egypt and Ancient Greece to our time are considered. The political, socio-economic and organizational-methodological conditions, which facilitated the organization of pedagogical interaction of family and school, were analyzed. The author states that the nature of pedagogical interaction at different times had distinct features. In the past centuries, the leading positions gradually laid the foundations for the emergence of the dialogic nature of pedagogical interaction, developing a humanistic approach in education, aimed at the study and development of personality. The history of the idea of pedagogical interaction between school and family shows that the nature of pedagogical interaction at different times had distinct features. Its optimal ways of organization depended directly on the historical and economic situation in society in each particular era. The essence of the concept of «interaction» and «pedagogical interaction» is determined. The article highlights the leading tasks of the modern teacher: to study the experience of previous generations, to enrich and multiply this experience and pass it on to the next generation.

Key words: teacher, student, family, parents, school, pedagogical interaction.

Рецензент: Кузьменко Ю.В.

УДК 37.032

Галицька Н. Є.*

**СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ УЧНІВ
НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДАХ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ (КІНЕЦЬ 50-Х – СЕРЕДИНА 90-Х РР. ХХ СТ.)**

Статтю присвячено формуванню дослідницьких умінь учнів у процесі вивчення природничих дисциплін (на матеріалі біології, хімії). У статті зроблено спробу окреслити структуру дослідницьких умінь. Представлено аналіз дисертаційних досліджень, у яких було порушено проблему розвитку дослідницьких умінь. Визначено хронологічні межі дослідження з кінця 50-х до середини 90-х років ХХ століття. У статті простежується становлення й розвиток дослідницьких умінь у зазначений період. Проаналізовано специфіку формування дослідницьких умінь учнів на основі освітніх нормативно-правових документів з біології та хімії.

Ключові слова: дослідницькі вміння учнів, природничі дисципліни, інформаційні джерела народної освіти.

*© Галицька Н. Є.